Те, про що я зараз пишу, може здатися комусь схожим на одержимість гравця, що схибнувся на рулетці або тоталізаторі, але не гроші мені потрібні. Я раптом відчув, а чи вирішив, що темне вікно вагона метрополітену може дати мені відповідь і звести мене із щастям саме тут, під землею, де надто гостро відчувається болісна роз'єднаність людей, а час на очах розтинається короткими перегонами і його зримі відтинки — разом із кожною станцією — залишаються позаду, в пітьмі тунелю. Я кажу про "роз'єднаність", щоб ліпше збагнути (а мені довелося багато чого збагнути відтоді, як я почав свою гру), на чому ґрунтувалася моя надія на "цілковитий збіг", на те відчуття, яке, я гадав, прийде до мене зі світу відбить у шибці вагона, прийде і покладе край роз'єднанню, якого люди, здається, і не помічають. А втім, хтозна, про що думають у цій тисняві люди, які входять до вагонів і виходять з них. Чим, окрім отого "швидше б доїхати", клопочуться ці люди, які десь заходять, щоб десь вийти, і яких єднає щось спільне лише в одному місці, у вагоні, де їхнє майбутнє — їх усіх — точно визначене, хоча лише на якісь хвилини, і хоча ніхто не знає, як ми вийдемо, чи всі разом, чи я вийду перший, а чи, може, перший вийде отой довготелесий чоловік зі згортками, і чи доїде ота бабуся в зеленому до кінцевої зупинки, чи ні, чи вийдуть ці хлоп'ята оце зараз... так, певне , вийдуть, бо вони ухопилися за свої ранці та лінійки і пробираються, регочучи і штовхаючись, до дверей, а онде в кутку якась дівчина розташувалася, очевидно, надовго, на кілька зупинок, зручно вмостившись на звільненому місці, а щодо тої, іншої,— передбачити важко. Так, щодо Ани — передбачити було важко. Вона сиділа дуже рівно, ледь торкаючись спинки сидіння, біля самого вікна, і була вже там, коли я ввійшов до вагона на станції "Етьєн-Марсель", а негр, він сидів навпроти неї, саме встав, звільнивши місце, на яке ніхто не зазіхав, і я зміг, бурмочучи вибачення, протиснутися між колін двох пасажирів, що сиділи скраю, і сісти напроти Ани. Одразу ж — бо я спустився в метрополітен, щоб іще раз зіграти у свою гру на щастя — я відшукав у вікні відбиття профілю Маргріт і виявив, що вона дуже мила, що мені подобається її чорне волосся, це пасмо, що навскісним крилом прикриває чоло.

Ні, імена — Маргріт чи Ана — не вигадані пізніше і не вжиті зараз, коли я роблю ці нотатки в записнику для того, щоб розрізняти обох дівчат. Імена, як того вимагали правила гри, спадали на гадку зразу, без усякої прикидки. Скажімо, відбиття цієї дівчини у вікні могло зватися лише Маргріт, і не інакше, і тільки Аною могла називатися дівчина, що сиділа напроти мене, не помічаючи мене і спрямувавши невидющий погляд на це короткочасне збіговисько людей, де кожен обирає все що завгодно для оглядання, тільки, боронь Боже, не ближнього свого. Хіба що діти прямо і відверто дивляться нам в очі, поки їх теж не навчать дивитися мимо, дивитися не бачачи, з таким собі виразним зумисним непомічанням будь-якого свого сусіди, із упередженням проти будь-яких душевних контактів. Коли кожен замикається у власній мильній бульбашці, бере, сказати б, себе в дужки, турботливо відгороджується міліметровою щілинкою від чужих ліктів та колін — заглибившись у книжку або у "Франс суар", а найчастіше, як Ана, спрямувавши погляд у порожнечу, дивлячись крізь людину, втупившись у цю дурну "нічийну зону", яка проходить між моїм обличчям і обличчям чоловіка, що заглибився у "Фігаро". Але саме тому Маргріт (а якщо я загалом маю рацію, то в якусь мить і Ана) повинна була кинути неуважний погляд у вікно... Так, Маргріт глянула у вікно, побачила моє відбиття, і наші погляди схрестилися за шибкою, де пітьма тунелю наклала найтонший шар ртуті, накинула фіолетовий рухливий оксамит. У цьому ефемерному дзеркалі обличчя набувають якогось іншого життя, перестають бути огидними гіпсовими зліпками, створеними казенним світлом вагонних ламп, і — ти не посміла б заперечувати цього, Маргріт,— можуть щиро і чесно дивитись одне на одного, бо на якусь хвилину погляди звільняються від самоцензури. Я там, за шибкою, не був чоловіком, який сидів навпроти Ани і на якого Ана не сміла відверто дивитися у вагоні метрополітену, хоча, зрештою, Ана недовго дивилась і на моє відбиття, якісь секунди, не більше, менше від Маргріт, бо тоді, коли Ана, не зупинивши погляду на чоловікові, що сидів навпроти неї — адже негарно дивитися на стороннього чоловіка в метро,— повернула голову до віконної шибки, вона майже одразу ж відвернулася від мого відбиття, бо я чекав цього моменту, щоб ледь-ледь розтулити губи в усмішці — аж ніяк не нахабній і не викличній,— чекав після того, як погляд Маргріт

птахом опустився на мої очі у вікні. Все це тривало якусь частку секунди, але я встиг уловити, що Маргріт помітила мою усмішку і що Ана була явно шокована, хоча лише похилила голову і вдала, ніби перевіряє замок на своїй торбинці з червоної шкіри; а мені якраз захотілося ще раз усміхнутися, хоча Маргріт більше не дивилася на мене, бо Ана перехопила й осудила мою усмішку. І тому вже було байдуже, дивляться на моє "потойбічне" зображення чи ні. Зрештою вони, Ана чи Маргріт, і не збиралися цього робити, заглиблені у вивчення замка на червоній торбинці Ани.

Як це і раніше бувало, у часи Паули (у часи Офелії і всіх тих, хто з видимою цікавістю розглядав замок на торбинці, ґудзик або згин журнальної сторінки, у мені знову розверзалася безодня, де клубком сплелися страх і надія, зійшлися насмерть, як павуки у банці, а час почав відраховуватися частими ударами серця, зливатися з пульсом гри, і тепер кожна станція метрополітену робилася початком нового, невідомого сюжету мого життя, бо така була гра. Погляд Маргріт і моя усмішка, миттєва реакція Ани, що розглядала замок на своїй торбинці, були врочистим відкриттям церемонії, яка іноді починалася всупереч усім законам розуму, змушуючи хапатися за найслабшу ланку в безглуздому ланцюгу повсякденних випадковостей. Умови гри не були складні, одначе сама вона скидалася на сутичку наосліп, на безпорадне борсання у грузькому болоті, де скрізь, куди не глянь, перед вами виростає розлоге дерево, розгалужуючись у непередбачених напрямках. Паризький метрополітен по всьому своєму екзотичному каркасу, немов на картині Мондріана, по своїх червоних, жовтих, синіх і чорних гілках розкидав примхливі геометричні фігури численних, але кількісно все ж обмежених станцій. І це метро-дерево живе по двадцять годин із кожних двадцяти чотирьох, виповнюючись нуртівливим соком, краплі якого плинуть у різні відгалуження того дерева, одні викочуються на "Шатле", інші входять на "Вожірар", треті роблять пересадку на "Одеоні", щоб їхати до "Ла Мотг-Піке"; дві сотні, три тисячі, і, хто знає, скільки варіантів пересадок і переходів закодовано і запрограмовано для всіх цих частинок живої матерії, що десь занурюються в дерево, а десь вискакують, розсипаються по Галереях

Лафайєт, щоб запастися або пачкою паперових серветок, або парою лампочок на третьому поверсі крамниці біля вулиці Гей-Люссака.

Мої правила гри були напрочуд прості, вони були чудові, безглузді й деспотичні. Якщо мені подобалася жінка, що сиділа навпроти мене біля вікна, якщо її відбиття у вікні зустрічалося очима з моїм відбиттям у вікні, якщо посмішка мого відбиття у вікні бентежила, чи радувала, чи дратувала відбиття жінки у вікні, якщо Маргріт побачила мою усмішку, й Ана одразу ж похнюпила голову і стала пильно розглядати замок своєї червоної торбинки, тоді, отже, гра почалася, незалежно від того, як зустрінуто усмішку — з роздратуванням, втіхою чи з видимою байдужістю. Перша частина церемонії на цьому завершувалася: усмішку помітила та, для кого вона призначалася, а потім починалася битва в безодні, болісне борсання павуків у шлунку, тривожна пульсація — від станції до станції — хвилин і секунд надії.

Я думаю про те, як почався цей день: тепер у гру ввійшла Маргріт (і Ана), на тиждень раніше — Паула (і Офелія). Рудоволоса дівчина вийшла на одній з найкаверзніїпих станцій, на "Монпарнас-Б'єнвеню", що, мов гидомирна багатоголова гідра, не залишала майже жодного шансу на удачу. Я зробив ставку на перехід до лінії "Порт-де-Ванв" і відразу ж, біля першого підземного розгалуження, зрозумів, що Паула (Офелія) рушить до переходу на станцію "Марія Іссі". Нічого не вдієш, залишилося тільки глянути на неї востаннє на перехресті коридорів і побачити, як вона зникає, як її поглинають сходи, що ведуть униз. Така була умова гри: усмішка, помічена у вікні вагона, давала право йти назирці за жінкою і майже безнадійно сподіватися на те, що її маршрут у метро збігатиметься з моїм, вибраним ще до спуску під землю. А потім — так було завжди, аж до сьогоднішнього дня — дивитись, як вона зникає в іншому переході, і не сміти йти за нею, повертатися з важким серцем у світ нагорі, забиватися в якусь кав'ярню і знову жити, як живеться, поки помалу-малу через якісь години, дні чи тижні знову не здолає жага спробувати щастя і потішити себе надією, що все збіжиться — жінка і відбиття у шибці, радісно зустрінута чи відкинута усмішка, напрям руху поїздів,— і тоді, нарешті, з повним правом можна буде наблизитися і

сказати їй перші важкі слова, що пробивають товщу застояного часу, купу павуків, що судомно ворушаться у безодні.

Коли ми під'їхали до станції "Сен-Сюльпіс", хтось поряд зі мною піднявся до виходу, сусіда Ани також вийшов, і вона сиділа тепер одна напроти мене і вже не розглядала своєї торбинки, а неуважно ковзнувши по мені поглядом, спинила погляд на рекламах якогось курорту, якими обліплено було всі чотири кутки вагона. Маргріт не повертала голови до вікна, щоб побачити мене, але саме це й свідчило, що контакт виник, свідчило про його нечутну пульсацію. Ана ж була, напевне, надто несмілива або їй просто здавалося дурною затією дивитися на відбиття обличчя, що посилає усмішки Маргріт. Станція "Сен-Сюльпіс" важила для мене дуже багато, оскільки, хоча ще залишалося вісім станцій до кінцевої зупинки "Орт-д'Орлеан", лише три з них були пересадковими вузлами і, тільки в разі, якби Ана вийшла на одній з цих трьох, у мене з'явився б шанс, що наші шляхи збіжаться. Коли електричка почала пригальмовувати перед "Сен-Пласід", я завмер, дивлячись у вікно на Маргріт, сподіваючись зустрітися з нею поглядом, а очі Ани в цю хвилину мирно блукали по вагона, ніби вона була переконана, що Маргріт більше не гляне на мене, тож нема чого більше й думати про це відбиття, яке чатувало на Маргріт, щоб усміхнутися лише їй.

Вона не зійшла у "Сен-Пласід", я знав, що так буде, ще до того, як поїзд почав гальмувати, бо пасажири, що збиралися вийти, звичайно дуже метушаться, надто жінки, які нервово обмацують згортки, застібають пальта чи швидко озирають прохід перш ніж устати, щоб не наткнутися на чужі коліна, коли раптове зниження швидкості обезвладнює людське тіло. Ана байдуже позирала на станційні реклами, личко Маргріт було змите з вікна світлом зовнішніх ламп, і я не міг знати, глянула вона на мене чи ні, та й моє відбиття тонуло в напливах неонових вогнів з рекламних афіш, а потім — у мигтінні людей, що входили і виходили. Якби Ана вийшла на "Монпарнас-Б'єнвеню", мої шанси були б мінімальні. Як тут не згадати про Паулу (Офелію), коли схрещення чотирьох ліній на цій станції зводило майже до нуля мою

спроможність угадати її вибір. І все ж у день Паули (Офелії) я був безглуздо переконаний у збігові наших шляхів, я до найостаннішого моменту йшов на три метри ззаду від цієї неквапливої дівчини з довгим рудим волоссям, ніби припорошеним сухою глицею, і, коли вона звернула в перехід праворуч, голова моя сіпнулася, як від удару в щелепу. Ні, я не хотів, щоб тепер так було з Маргріт, щоб вернувся отой страх, щоб усе це повторилося на "Монпарнас-Б'єнвеню"... Хіба ж хтось відмовиться від наївних самооман, які допомагають нам жити? Я одразу ж сказав собі, що, можливо, Ана (можливо, Маргріт) вийде не на "Монпарнас-Б'єнвеню", а на якійсь із інших можливих станцій, що, можливо, вона не піде в той перехід, який для мене закритий; що Ана (Маргріт) не вийде на "Монпарнас-Б'єнвеню" (не вийшла), не вийде на "Вавені" — і вона справді не вийшла! — що вона, можливо, вийде на "Распай" — на цій першій із двох останніх можливих станцій... А коли вона і тут не вийшла, я вже знав, що залишається тільки одна станція, де я міг далі простувати за нею, бо три наступні переходів не мали, а отже були для мене однаковим злом. Я знову став шукати поглядом Маргріт у шибці вагона, став гукати її з безмовного і скам'янілого світу, і мій голос мав долинути до неї, мов заклик, мов волання про допомогу, мов мертва хвиля; я всміхнувся їй, і Ана не могла цього не бачити, а Маргріт не могла цього не відчувати, хоча й не дивилася на моє відбиття, по якому хвиськали світлом часті лампи тунелю перед станцією "Данфер-Рошро". Чи то перший поштовх буферів змусив здригнутися червону торбинку на колінах Ани, чи то лише почуття нехоті послало вгору її руку, щоб відкинути з чола чорне пасмо, я не знав, але в ці три-чотири лічені секунди, поки поїзд завмирав біля платформи, павуки особливо болісно ятрили моє нутро, віщуючи нову поразку; коли Ана легким і гнучким рухом випростала своє тіло, коли я побачив її спину серед пасажирів, я, здається, ще безглуздо озирався на вікно, шукаючи обличчя Маргріт у шибці, осліплій від світла та мигтінь. Потім звівся, ніби не усвідомлюючи, що роблю, і вискочив з вагона, і йшов — жива тінь тієї постаті, що рухалася платформою,— поки раптом не прочнувся від думки, що зараз, біля двох переходів, на мене чекає останнє випробування і буде складено вирок, остаточний і безповоротний.

Зрозуміло, що Ана (Маргріт) або піде своїм звичним шляхом, або зверне, куди їй заманеться, я ж бо, входячи до вагона, твердо знав: якщо хтось стане учасником гри і вийде на "Данфер-Рошро", до моєї комбінації буде включений перехід на лінію "Насьйон-Етуаль"; так само, якби Ана (Маргріт) вийшла на "Шатле", я мав би право прошкувати за нею лише по переходу "ВенсенНейї". На цьому, вирішальному, етапі гру було б програно, якби Ана (Маргріт) рушила до лінії "Де Со" або до виходу надвір. Все мало вирішитися враз, бо на станції "Данфер-Рошро" нема, всупереч стандартові, численних коридорів і сходи ескалатора швидко доправляють людину до місця призначення або — якщо вже йдеться про мою гру з долею — до місця долі. Я бачив, як вона пливе в юрбі, як рівномірно похитується червона торбинка — ніби на механічній ляльці — як вона крутить головою в пошуках табличок-дороговказів і, секунду повагавшись, звертає ліворуч. Але ліворуч був вихід прямо надвір...

Я не знаю, як це висловити: павуки буквально роздирали моє нутро, але я чесно поводився в першу хвилину і йшов далі назирці просто так, машинально, щоб потім скоритися неминучості й сказати там, нагорі: що ж, іди своєю дорогою. Але раптом, на самій середині сходів, я зрозумів, що ні, що, мабуть, єдиний спосіб знищити павуків — це переступити закон, порушити правила бодай раз. Павуки, що вп'ялися у мій шлунок тієї миті, коли Ана (Маргріт) пішла вгору забороненими сходами, зразу притихли, і весь я зненацька обм'як, по тілу розлилася втома, хоча ноги і далі автоматично долали приступку за приступкою слідом за нею. Всі думки враз вивітрилися, окрім свідомості того, що я ще бачу її, бачу, як червона торбинка, пританцьовуючи, прямує вгору до вулиці, як пасма чорного волосся ритмічно колихаються у такт ходи. Уже стемніло, поривчастий вітер шмагав обличчя снігом з дощем. Я знаю, що Ана (Маргріт) не злякалася, коли я порівнявся з нею і сказав: "Не може бути, щоб ми отак і розійшлися, не встигнувши зустрітися".

Згодом у кав'ярні, вже тільки Ана — бо образ Маргріт побляк перед реальністю "чінзано" і сказаних слів — призналася мені, що нічого не розуміє, що звати її Марі-Клод, що моя усмішка у вагонному вікні її

збентежила, що вона хотіла була встати і пересісти на інше місце, що потім не чула моїх кроків позад себе і що надворі, хоч як це дивно, зовсім не злякалася. Так говорила вона, дивлячись мені в очі, попиваючи "чінзано" й усміхаючись без усякого збентеження, зовсім не соромлячись того, що не десь-інде, а на вулиці й майже без вагання прийняла мою несподівану пропозицію піти до кав'ярні. У хвилини цього щастя, що освіжало бризками прибою, що пестило тополиним пухом, я не міг розповісти їй про те, що вона сприйняла б як якусь манію чи навіженство, що, власне, й було навіженством — у міщанському розумінні. Я говорив їй про неслухняне пасмо волосся, про її червону торбинку, про її пристрасть до реклам курортів з гарячими джерелами, про те, що усміхався їй не тому, що я — знуджений невдаха чи вроджений донжуан. Я бажав подарувати їй квітку, подати знак, що вона мені подобається, що мені добре, що добре їхати разом з нею... Жодної секунди ми не фальшивили, ми вели розмову, як давні знайомі, ніби все так і мало бути, і дивились одне на одного без найменшої ніяковості. Я думаю, що Маргріт теж не відчувала б уявного сорому, як і Марі-Клод, якби відповіла на мою усмішку в вагонному вікні, якби так довго не роздумувала про умовності та забобони, про "не відповідай", коли з тобою забалакають на вулиці і захочуть пригостити цукерками й запросити до кіно... А Марі-Клод тим часом уже звільнилася від думки, що я усміхався до Маргріт, Марі-Клод і надворі, й у кав'ярні навіть гадала, що то була гарна усмішка, і що незнайомець з метро усміхався Маргріт зовсім не для того, щоб закинути вудочку в іншу копанку, і що моя безглузда манера знайомитися була єдино слушною та розумною і схиляла до того, щоб відповісти "так" — так, можна разом випити чарочку і побалакати в кав'ярні.

Не пам'ятаю, що я розповідав про себе, мабуть, про все, крім своєї гри, а, отже, загалом не надто багато. Однієї чудової миті ми дружно розсміялися, хтось із нас перший пожартував, а потім виявилося, що нам подобаються однакові сигарети і Катрін Денев. Вона дозволила мені провести її до дверей дому, подала мені руку без тіні манірності й дала згоду прийти до тієї самої кав'ярні й такої самої пори у вівторок. Я спіймав таксі і поїхав до себе додому, вперше поринувши в самого себе,

як у якусь невідому і казкову країну, і щільно склеплював повіки, щоб довше бачити чорне волосся Марі-Клод, її миле похитування головою під час розмови, усмішку. Ми ніколи не спізнювалися і докладно обговорювали фільми, говорили про свою роботу, з'ясовували причини деяких наших ідеологічних розбіжностей. Вона поводилася й далі у моїй присутності так, ніби диво, та й годі! — її цілком влаштовувало це наше спілкування — без зайвих пояснень, без зайвих розпитів, і, здається, їй навіть на думку не спадало, що перший-ліпший кретин міг би побачити в ній повію або ж дурепу, та, все ж, мабуть, її дивувало, що я не намагався сісти з нею в кав'ярні на одну лаву, що, поки ми йшли вулицею Фруадево, ні разу не оповив рукою її пліч, уникаючи цього першого жесту інтимності, і що, знаючи про її домашню ситуацію,— вона жила майже одна, оскільки молодшої сестри часто довго не бувало в її помешканні на четвертому поверсі,— я все ж не просив дозволу зійти з нею нагору. На жаль, вона й гадки не мала про моїх павуків. Під час перших наших трьох чи чотирьох зустрічей вони не мучили мене, зачаївшись у безодні й чекаючи дня, коли я все усвідомлю, ніби я досі нічого не усвідомлював; натомість були вівторки, була кав'ярня і була радість, що Марі-Клод уже там або ось-ось розчиняться двері й швидкою ходою зайде моя чорнявка, та, що сама про це не знаючи, боролася проти павуків, які знову прокидалися всупереч усім (без найменшого винятку) правилам гри, боронячи мене самим лише легким доторком руки, своїм непокірним пасмом, що раз у раз спадало на чоло. В якусь мить вона, здавалося, щось збагнула, замовкла й очікувально подивилася на мене. Мені ставало дедалі важче ґвалтувати себе, щоб продовжити перепочинок, щоб притримати павуків, які знову починали бунтувати, незважаючи на Марі-Клод, проти Марі-Клод, яка досі нічого не розуміла, сиділа і мовчала в чеканні. Ні — наповнювати чарки, і курити, і базікати з нею, до останнього обстоюючи міжцарів'я без павуків; розпитувати про немудряще життя, про повсякденні клопоти, про сестру-студентку та всілякі радощі буття і так палко жадати цього чорного пасма, що прикривало її чоло, жадати її самої як закінчення чогось, як справді останньої зупинки на останніх метрах життя, але була безодня, була розколина між моїм стільцем і цією лавою, де ми могли б поцілуватися, де мої губи торкнулися б пахощів Марі-Клод, перш ніж ми

пішли б, обнявшись, до неї додому, піднялися сходами, скинули тягар такої важкої одежі і такого тоскного очікування.

І я розповів їй про все; як зараз пам'ятаю стіну мурованого вестибюля метро і Марі-Клод, що прихилилася до неї, а я говорю, говорю, зануривши обличчя в гарячий мох її пальта, і зовсім не певний, що моя розповідь з усіма її словами доходить до неї, що вона може зрозуміти. Я повідав їй усе, виклав подробиці гри, повідомив про свої жалюгідні шанси на щастя, що зникали разом зі стількома Паулами (стількома Офеліями), які завжди обирали інші шляхи; про павуків, які врешті-решт повертались. Марі-Клод заплакала, я відчував, як вона тремтить, хоч ніби ще намагається оборонити мене, підтримуючи всім тілом, спертим об мертву стіну. Вона ні про що мене не запитала, не захотіла почути відповідь ні на "чому", ні на "з якого часу", їй зовсім не спадало на думку зіпсувати раз і назавжди накручений механізм, піти проти самої себе, проти міста і всіх його табу, і тільки тихе схлипування, схоже на зойкання маленької пораненої звірючки, лунало безсилим протестом проти тріумфу гри, проти дикого танцю павуків у безодні.

У під'їзді її будинку я сказав їй, що не все ще втрачено, що від нас обох залежить, чи відбудеться наша "справжня" зустріч: тепер і вона знає правила гри, і вони спрощуються вже тим, що відтепер ми шукаємо тільки одне одного. Вона сказала мені, що візьме відпустку на два тижні і братиме з собою книжку в метро, і тоді вогкий, страшний час у цьому підземному світі минатиме швидше; що вигадуватиме найрізноманітніші комбінації і чекатиме на мене, читаючи книжки або розглядаючи афіші. Ми не хотіли думати про нездійсненність задуманого, про те, що, коли й зустрінемося в одному вагоні, це нічого не означатиме; що цього разу не можна допускати ані найменшого самоошуканства. Я попросив, щоб вона нітрохи не хвилювалася, спокійно їздила у метро і не плакала ці два тижні, поки я її шукатиму. Без слів вона збагнула, що коли цей термін мине і ми не побачимося, але коридори розведуть нас урізнобіч, для нас уже не матиме сенсу повертатися до кав'ярні або чекати одне одного біля під'їзду її будинку. Біля підніжжя сходів, які виходили на вулицю і які помаранчеве світло лампочок вело вгору, до самого вікна

тієї, уявної Марі-Клод, яка спала у своїй квартирі, у своїй постелі, розкинувшись уві сні, я поцілував її волосся і повільно опустив її теплі руки. Вона не шукала моїх уст, м'яко відхилилася від мене і, відвернувшись, пішла вгору цими сходами, одними з тих незліченних сходів, що вели її геть від мене, не дозволяючи мені ступити слідом ні кроку; я пішов додому пішки, без павуків, спустошений, але ніби омитий зсередини новою надією. Тепер павуки мене не страшили, гра починалася заново, як не раз раніше, але відтепер лише з Марі-Клод. У понеділок я спустився на станцію "Куронн" рано-вранці і піднявся на "Макс Дормуа" пізнього вечора, у вівторок увійшов на "Кріме", у середу на "Філіп-Огюст", точно додержуючись правил, обираючи лінії з п'ятнадцятьма станціями, чотири з яких були пересадковими пунктами, і, виходячи на першій з них, знав, що мені слід іти до лінії "Севр-Монтрей", а виходячи на другій, рушав до лінії "Кліші-Порт-Дофін", не скоряючись у доборі маршрутів ніякій логіці, бо тут і не могло бути ніякої логіки, хоча Марі-Клод, напевне, виходила поблизу від дому, на "Данфер-Рошро" або на "Корвізар", можливо, робила пересадки на "Пастер", щоб їхати потім до "Фельгієр". Знову і знову, як на картині Мондріана, розкидало ворожбитське дерево своє сухе зміясте пагіння, сплітало червоні, сині, білі пунктирні спокуси; четвер, п'ятниця, субота. Стояти, стояти на платформі, дивитися, як підходить потяг, сім чи вісім вагонів, як він сповільнює хід, бігти у хвіст потяга і втискатися в останній вагон, але там нема Марі-Клод; виходити на наступній станції і чекати наступного потяга, проїжджати зупинку і переходити на іншу лінію, дивитися на вагони, що летять повз — без Марі-Клод, знов пропускати один-два потяги, сідати у третій, їхати до кінцевої зупинки, повертатися до одного з пересадкових вузлів, вирішувати, що можна сісти лише в четвертий потяг, припиняти пошуки і підійматися нагору, щоб пообідати, а потім раз-другий затягтися гірким сигаретним димом і знову вертатися вниз, сідати на лаву і чекати наступного, п'ятого потяга. Понеділок, вівторок, середа, четвер — без павуків, бо я досі маю надію, досі сиджу і чекаю на цій лаві, на станції "Шемен-Вер", з оцим нотатником, у якому рука пише лише для того, щоб винайти якийсь інший час, затримати вітер, що ніс мене до суботи, коли вже, мабуть, буде по всьому, коли я вернуся додому сам, а вони знову прокинуться і

почнуть скажено гризти, колоти, кусати мене, вимагаючи поновлення гри, інших Марі-Клод, інших Паул,— неминучого початку після кожного краху, ракового рецидиву. Але сьогодні ще тільки четвер, станція "Шемен-Вер", нагорі спускається на землю ніч, ще трошки можна повтинати себе не такою вже й нісенітною думкою, що у другому потязі, в четвертому вагоні може їхати Марі-Клод, вона сидітиме біля вікна, ось вона побачила мене і випросталася з криком, якого ніхто не може чути, ніхто, окрім мене,— крик б'є мені в обличчя,— і я стрибаю в двері, що зачиняються, стрибаю, щоб утиснутися в переповнений вагон, порозпихати невдоволених пасажирів, пробурмотіти вибачення, яких ніхто не чекає і не приймає, і, нарешті, зупинитися біля лави, захаращеної пакунками, парасольками та ногами, і Марі-Клод у її сірому пальтечку біля самого вікна; чорне пасмо ледь ворухнулося при різкому посмику вагона, а руки, складені на колінах, ледь помітно здригнулися в заклику, якому нема назви, який є тільки тим, що зараз станеться. Не треба ні про що говорити, та й неможливо щось сказати крізь цю непроникну стіну очужілих облич і чорних парасолів між мною та Марі-Клод; лишаються три пересадкові станції, Марі-Клод повинна обрати одну з них, пройти платформою, рушити до одного з переходів або до сходів на вулицю, і вона нічого не знатиме про обраний мною шлях, з якого я цього разу не зійду. Потяг підходить до станції "Бастилія", але Марі-Клод сидить, люди входять і виходять, поруч із нею звільняється місце, але я не ворушусь, я не можу туди сісти, не можу разом з нею хвилюватися аж до дрожу в колінах, а вона, звичайно, тремтить від хвилювання. Ось залишаються позаду і "Дедрю-Роллен", і "Фруадерб-Шаліньї", Марі-Клод знає, що на цих станціях без усяких переходів я не маю права йти за нею назирці, і боїться ворухнутися. Головні ставки гри будуть зроблені на "Рейї-Дідро" або на "Доменіль". Ось поїзд підходить до "Рейї-Дідро", і я відвертаю очі, не хочу, щоб вона знала, не хочу, щоб здогадалася, що це не тут. Коли поїзд рушає, я бачу, що вона сидить. Нам залишається остання надія: в "Доменілі" лише один перехід і один вихід на вулицю — червоне або чорне, так чи ні. І тоді ми дивимося одне на одного, Марі-Клод зводить голову і дивиться мені просто в обличчя, дивиться в пополотніле обличчя того, хто судомно вп'явся у поручень і не зводить очей з її лиця, з лиця без єдиної кровинки, з лиця Марі-Клод,

яка притискає до себе червону торбинку і встане, тільки-но потяг порівняється з платформою "Доменіль"...